

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософських наук, доцента, професора
кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Одеського національного політехнічного університету Чорної Л.В.
на дисертацію Дандекара Дхармеша Діліпа
на тему: «Соціокультурні та гендерні виміри політичного лідерства
(філософсько-антропологічний аналіз)»,
представлену до захисту
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 – філософія

Ознайомлення з дисертацією Дандекара Д.Д. на тему «Соціокультурні та гендерні виміри політичного лідерства (філософсько-антропологічний аналіз)», опублікованими за обраною науковою проблематикою працями, дозволило дійти узагальнених висновків щодо актуальності та обґрунтованості теми дослідження, новизни отриманих результатів, повноти викладення результатів у публікаціях автора.

Актуальність теми дослідження зумовлена соціокультурними змінами у сучасному світі, що розвивається за мультиверсивними сценаріями, та вкрай потребує чіткого бачення шляхів еволюції людини та суспільства. За таких обставин, однією з найістотніших заporук прогресивного розвитку людства є наявність лідерів в усіх сферах життя людини. І особливо важливим аспектом в контексті розуміння світоглядних тенденцій сьогодення є вивчення такого соціального інституту, як політичне лідерство в усіх його вимірах. Тому обрання дисертантом для дослідження соціокультурного та гендерного вимірів політичного лідерства шляхом проведення філософсько-антропологічного аналізу свідчить про розуміння ним нагальних проблем соціуму та найгостріших задач, що підлягають вирішенню насамперед на теоретико-методологічному рівні. Адже саме від особистості політичного лідера залежить, чи стане він у своїй діяльності керуватися вищими мотивами, на кшталт почуття обов'язку, любові до людей і своєї справи, відданості, самопожертви, або опуститься до

користолюбства, жадоби, страху та інших не найкращих збудників. Жодні спроби проведення політичних, соціальних, правових, економічних, культурних реформ не будуть ефективними, якщо достатня увага не приділятиметься особистості лідера. Тому максимально коректне розуміння найважливіших аспектів формування світоглядних орієнтирів політичного лідера на базі соціокультурних чинників, що впливають на нього, та його гендерних особливостей, дозволить наблизитися до усвідомленого підходу при сприйнятті політичних персоналій сучасного світу та спрогнозувати певні варіанти соціального розвитку. Саме з цих причин, як цілком виправдано підкреслено автором, вкрай важливим є осягнення шляхів трансформації світогляду та цінностей особистості політичного лідера з огляду на філософсько-антропологічний аналіз соціокультурних та гендерних аспектів.

Крім того, автором відзначено піднесення активної соціальної позиції жінки, що знаходить, зокрема, відображення в опануванні професій, які раніше належали до сфери діяльності чоловіків. В цьому контексті не є виключенням й інститут політичного лідерства. Обрання дисертантом для проведення наукового дослідження, зокрема, гендерного виміру політичного лідерства свідчить про обґрунтованість його наукового інтересу та розуміння важливості практичного значення вирішення цього завдання для суспільства.

Необхідність теоретичного осмислення таких питань, як політичне лідерство в контексті соціокультурних трансформацій в глобалізованому світі, гендерне партнерство у сучасних політичних процесах, а також харизматичність політичного лідера в контексті консолідації країн у світі, підтверджує актуальність, теоретико-методологічну значущість та практичну спрямованість дисертаційного дослідження Дандекара Д.Д. Вибір методологічних засад дослідження значною мірою визначив новизну даної роботи – в координатах методології метаантропології виявлено політичне лідерство в буденному, граничному, метаграничному вимірах людського буття в контексті його соціокультурних та гендерних вимірів (С.21).

Належний рівень обґрунтованості та достовірності положень новизни, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується проведеним поглибленим аналізом теоретичних концепцій та підходів, викладених у наукових джерелах (200 найменувань). Мета, предмет та об'єкт дослідження логічно пов'язані та чітко окреслюють головні напрями дослідження. Так, мета дисертаційного дослідження, яку автор вбачає у необхідності «концептуалізувати соціокультурні та гендерні виміри політичного лідерства» (С.19) та відповідні їй завдання логічно визначені, коректно сформульовані та направлені на її реалізацію під час дослідження.

За структурою дисертація складається зі вступу, трьох розділів, розмежованих на вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження» (С.26-58) автором розкриваються, зокрема, концепції політичного лідерства в історії філософії та в сучасному соціогуманітарному дискурсі, окреслюється понятійно-категоріальний апарат дослідження, визначається та обґрунтовується обрана методологія.

Автор вдало використовує метаантропологічний підхід як методологію осягнення політичного лідерства, наголошуючи на тому, що в буденному вимірі буття людини політичне лідерство є неможливим. І навіть, коли воно виникає, стає імітацією справжнього лідерства та об'єктом маніпуляцій. У роботі справедливо підкреслюється, що в методологічних координатах метаантропології більшість політичних лідерів – це люди граничного буття і особистісного світогляду, яких скеровує воля до влади (С.47, 56, 158).

Окремо хотілося б відзначити авторські рекомендації щодо доцільності дослідження феномену політичного лідерства в контексті людського буття через взаємодію політики і культури, а також висновок про позиціонування політичного лідерства як антоніму культури у контексті розуміння культури як духовного і морального буття людини. І водночас автор наголошує на тому, що політична діяльність і її актуальний максимум – політичне лідерство – можуть руйнувати культуру як царину свободи й самореалізації

людини, але в своїх конструктивних формах лише вони, розгортаючи цивілізаційний процес, створюють умови для буття людини у культурі (С.56, 157).

Другий розділ «Політичне лідерство: соціокультурні виміри» (С.59-124) присвячений філософському аналізу політичного лідерства в умовах демократичного, авторитарного і тоталітарного суспільства, розкриттю світоглядних цінностей політичного лідера, осмисленню соціокультурних аспектів типології політичного лідерства, що знайшло відображення у відповідних підрозділах. Заслуговують на істотну увагу твердження дисертанта щодо важливості об'єднання цінностей свободи і любові як вищої мети у бутті політичного лідера, що надаватиме його діяльності цілісності й конструктивності та робитиме політичну владу засобом, а не самоціллю.

У третьому розділі «Гендерні стратегії політичного лідерства і проблема харизми» (С.125-156) дисертант приділяє істотну увагу гендерним стратегіям політичного лідерства, конструктивним та деструктивним проявам харизми політичного лідера, пов'язує питання харизматичності політичного лідера з проблемою консолідації та суб'єктності країни у світі. За результатами філософсько-антропологічного аналізу феномену жіночого політичного лідерства дисертант підкреслює, що саме гендерне партнерство, а не конкуренція, у політиці, яке поєднує найкращі прояви жіночого та чоловічого політичного лідерства, може мати плідні результати. При цьому гендерне партнерство у політиці можливе лише за умови виходу за межі сексизму у внутрішньому світі людини та відносинах між людьми у гармонійні відносини цілісних особистостей. З приводу харизматичності як необхідної риси політичного лідера та її конструктивних проявів, автор цілком правомірно зазначає, що сильний харизматичний лідер нації, налаштований на партнерство й духовно-душевну взаємодію зі своєю командою, виборцями, народом, завжди ініціює стратегію розвитку гуманістичної суб'єктності країни (Махатма Ганді), яка актуалізує

потужність і довговічність цієї суб'єктності. Від нього значною мірою залежить і якою буде якість цієї суб'єктності (С.151, 156).

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що дисертація Дандекара Д.Д. написана грамотною українською мовою в сучасному науковому стилі. Структура роботи є логічною та спрямованою на всебічне розкриття досліджуваної тематики. Авторські підходи та застосовувана методологія відповідають чинним вимогам щодо наукових робіт такого типу. Дисертаційне дослідження є цілісним і завершеним. Напрацювання в межах роботи знайшли належне відображення у відповідних наукових публікаціях. Висновки дисертаційної роботи містять наукову новизну і теоретичне значення, а також корелюють із завданнями, поставленими автором.

Разом з тим, враховуючи загальне позитивне враження від роботи, у даному дисертаційному дослідженні є певні положення, що спонукають вступити до дискусії, а також висловити декілька побажань:

1. У підрозділі 1.1. «Концепції політичного лідерства в історії філософії та в сучасному соціогуманітарному дискурсі» (С.26-44) надаються філософські, політологічні, соціологічні концепції політичного лідерства. Хотілося б побажати авторові у подальших дослідженнях приділити більшу увагу найсучаснішим концепціям політичного лідерства, розробленим в межах політології, адже дисертація присвячена феномену політичного лідерства.

2. В одному з положень новизни дисертант в координатах методології метаантропології зазначає, що «у буденному бутті людини політичне лідерство може бути лише випадковим явищем, коли людину притягує до лідерства маніпуляція іншими людьми або збіг обставин. Таке лідерство буде лише умовним і тимчасовим» (С.21), – зазначає дослідник. Це викликає наступне запитання. Використовуючи термінологію, запозичену з методології метаантропології, слід зазначити, що нині в політичній сфері можна спостерігати значну кількість людей, які демонструють якості приналежності саме до «буденного буття» і «буденного світогляду»:

несамостійність, некритичність, «нетворчість». Чи не можемо ми припустити, що в сучасній політиці це не є випадковістю, а домінують саме такі індивіди?

3. Аналізуючи екзистенціальні основи гендерних вимірів політичного лідерства, дисертант зазначає, що чоловіче політичне лідерство завжди передбачає «акцент на духовних, а жіноче – на душевних проявах буття людини. Цілісне політичне лідерство, яке може бути визначене як андрогінне, – в об'єднанні цих начал як в особистості, так і в комунікації особистостей» (С.22). У зв'язку з цим виникає декілька запитань. Хіба не може бути душевних чоловіків-політиків і духовних жінок-політиків? Чи існують в реальній політиці лідери, які, незалежно від статі, демонструють у своїй особистості поєднання духовності й душевності, що в річищі андрогін-аналізу трактується дисертантом як андрогінність? Зокрема, як можна оцінити в даному контексті таку визначну історичну постать, як Махатма Ганді?

Разом з тим, наведені вище побажання та запитання, не зменшують наукової цінності отриманих результатів дослідження та загального позитивного враження від роботи.

Враховуючи наведене, можна дійти **висновку**, що дисертація Дандекара Дхармеша Діліпа на тему: «Соціокультурні та гендерні виміри політичного лідерства (філософсько-антропологічний аналіз)» відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – філософія.

Доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри інформаційної діяльності
та медіакомунікацій
Одеського національного
політехнічного університету

Вчений секретар

Л.В. Чорна

В. І. Шевчук